

DÉLVIDÉKI SZEMLE

1944. SZEPTEMBER—OKTÓBER.

III. ÉVF. 9—10. SZÁM.

Tudomány és élet*

ALTALÁNOS FELFOGÁS, hogy elmélet és gyakorlat, tudomány és élet között bizonyos ellentét áll fenn, s ezért a két terület emberei rendszerint valami csendes idegenkedéssel tekintenek egymásra. A tudomány művelője a maga kutatásának és meggyőződésének függetlenségét kívánja megőrizni, mikor azt hangoztatja, hogy őt csak az elméleti igazság érdekli és cseppet sem törődik vele, mire tudja majd ezt az igazságot alkalmazni a gyakorlat embere. H. Hertzet is az elektromos hullámok mibenléte és törvényszerűsége érdekelte, de sejtelve se volt róla, mire fogja ezeket alkalmazni Marconi, meg a rádió számos mérnöke.

Ennek az ellenétességnek tudata sokszor egészen odáig megy, hogy sokan a tudóst olyasféle embernek tartják, aki a valóság felett, valami csinált vagy képzelt világban időzik és ezért aztán úgy mozog a földi kézzelfogható dolgok között, mint az albatrosz a hajó fedélzetén: a levegő gyorsröptű madara botladozó járásával nevetség tárgya az unatkozó matrózoknak. Ezért halljuk sokszor a szót: a tudós maradjon a laboratóriumában, a könyves szobájában és ne avatkozzék a gyakorlati élet dolgaiba: ne politizáljon, ne adjon a cselekvő életre tanácsokat és főleg ne akarjon embertársai vezetője lenni. A politikus büszkén mutatja a törvényeket, melyekkel átformálja a társadalom életét, — a mérnök a maga szemmel látható alkotásait: utakat, hidakat, égbe nyúló épületeket, — a gyakorló orvos meggyógyult betegei seregét, — az ügyvéd a jogtalanság elől megvédett ügyfeleit, — de mit mutathat ezzel szemben a tudós, aki éjtnapot egytétéve töpreng a világ rejtélyein? Szerencsés esetben néhány kevés szóval elmondható igazságot, amelyet mindjárt kimondása pillanatában elkezdenek más tudósok megdönteni, s amikén a tudomány ú. n. haladása csakugyan sokszor igen rövid idő alatt át szokott gázolni. Így aztán ne csodálkozzunk rajta, ha a kísértő, a gyakorlati élet ördöge, akinek kezében vannak a kincs és a hatalom, azt suttogja a tudós fülébe is, amit Mephistopheles mond a félszeg tudósjelöltnek:

*Grau, teurer Freund, ist alle Theorie,
Und grün des Lebens goldner Baum,*

*) A Délvidéki Szellemi Találkozó keretében tervezett tudományos ankét előző megnyitója.

balga tehát mindenki, aki az élet arany almáját oda adja az elmélet szürke kavicsáért.

De mi, akik itt egybegyűltünk, éppen azért vagyunk itt, hogy tiltakozjunk ez ellen a közfelfogás ellen. Hittel valljuk, hogy tudomány és élet közt csak akkor van ellentét és idegenség, ha ezt erőszakosan teremtyük meg köztük, különben az élet maga is a tudományos igazságok szerint alakul, akár törekszünk azok megismerésére, akár nem. Nincsen gyakorlat elmélet nélkül, s nincsen egyetlen valóság se, amely ne elméleti igazságokhoz igazodnék. A régiek ezt sokkal világosabban látták, mint a mai emberek. Ezért náluk az elmélet emberei soha sem éltek a közösségtől elzárkózott életet, hanem tudásukkal polgártársaiknak vezetői, tanítói voltak az égi és földi dolgokban egyaránt. Ott minden tudományos tétel ki akart virágozni a gyakorlati élet fáján, mert jól tudták, hogy az igézetes aranyalma is a szürke kavicsot magában rejtő föld terméke.

Az antik filozófiai iskolák, akárcsak a köztük legismertebb platonai Akadémia, nem azért keletkezettek, hogy bennük az elméleti kutatók elbújjanak a világ elől, hanem hogy ott a közösségi élet számára olyan vezetők képződjenek, akik tisztában vannak az élet céljával és eszközeivel, s ezen az alapon megbízhatóbb vezetői lehessenek polgártársaiknak, mint azok, akiknek semmiféle elméleti tudásuk nincsen, hanem csak józan ösztöneikre bízzák magukat. A tudós ugyanis a lelki szemmel, mint Platon mondta, látja az ideákat, a valóság örökszép mintáit, míg a köznapi ember az érzéki szem látásával állandóan csak a tökéletlen utánzatok földhöz ragadt példányai közt kénytelen botorkálni.

A tudománynak ez a társadalomvezető szerepe megvolt a középkorban is, mikor az emberek minden érdeklődése az égiek felé volt irányozva. A párisi egyetem, az összes európai egyetemek anyja és mintája, arra vigyázott, hogy a keresztény hit tisztán és világosan megőriztessék mindenki számára, s ne zavarják meg azt az eretnokség tételei. Mikor a skolasztika a maga tudományával ott állott a dogmák mellett, akkor nem pusztá elméleti játékot űzött, hanem a társadalom védelmezője és jó rendjének biztosítója kívánt lenni, tehát az elmélettel gyakorlati célok, az egész akkori élet szolgálatában állott. Csak akkor süllyedt le az egyetem, mikor az újkor elején nem tartott lépést az idővel, s nem ismerve fel az új idők követelményeit belemert a maga formuláiba, e tudós játékokba, amikből már kivesszett minden tartalom, minden éltető nedv, s ekkor az egyetemi tudomány valóban üres játékká vált, amellyel a gyakorlati élet nem tudott mit kezdeni.

Az egyetemnek ezen a válságán — úgy látszott — nem lehet segíteni. Ezért a nagy Leibniz tudományos Akadémiák szervezésével kísérelte meg egymáshoz közel hozni újra a tudást és az életet, mikor az akadémiákba tömörült tudósok közös erőfeszítése elé olyan problémák megoldását tűzte ki, amelyek gyakorlati értelemben is hivatva voltak az emberi társadalom sorsán javítani. Ezek a tudományos akadémiák igen szép eredményeket mutathattak fel, de végül mégis visszatalált az elméleti tudományos kutatás az egyetemekre, mikor ezek életformáját a múlt század elején a németek

meg tudták újítani. Ezen az új egyetemen a kutató tudomány ott-hont talált, s ezzel az akadémiák is kapcsolatot találtak vele. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy ma a tudós akadémiák tagjai szinte kizárólagosan az egyetemek tanárai közül kerülnek ki, s ha az egyetemek a maguk kutató munkájával teljesen háttérbe fordítanának az Akadémiáknak, ezeknek menten össze kelene omlaniok.

A francia forradalom után a tudománynak még nagyobb szerepet kellett betöltenie az európai társadalmak életében mint addig, hiszen ez a forradalom az ösztön és a véletlen helyett a tudásra kívánta felépíteni egész életünket. S valóban a múlt század hihetetlen emelkedése kultúránkban sohasem lett volna elérhető a tudomány segítségével nélkül. A tudomány elméleti tétellei tették lehetővé csodálatos technikánkat, nélküle az emberek milliói éhen haltak volna, vagy pusztító járványok áldozatai lettek volna. Ma tehát vaknak kell azt mondanunk, aki nem látja be, mennyire rászorul a gyakorlati élet az elméletre, a közösség arra a tudásra, amit egyedül az egyetem nyújthat neki.

Ez a tagadhatatlan igazság hozott itt össze bennünket is. Meg akarjuk vizsgálni, hogy a mi szűkebb életterünkben, a Szeged közeli területeken, milyen elméleti kérdések kutatásával, megvilágításával lehet a szegedi egyetem e terület egész életének, egész társadalmának szolgálatára, hogy az kultúrában magasabb színvonalon, s életében biztosabban haladhasson a jövő felé. Hiszen az egyetemek, a magas elméleti tudomány műhelyei sem vonhatják ki magukat közvetlen környezetük égető problémái alól! Szegeden érdekesebbnek kell lenni tudományos értelemben is pl. a tudóvsznek, mint az afrikai álmokórnak, — a magyar honfoglalás emlékeinek, mint az ógörög szobrászatnak, — a magyar léleknek, mint az új-guineai pápuák babonáinak, stb. Ezeket akarjuk itt megbeszélni, hogy az elmélet és a gyakorlat emberei kéz a kézben dolgozhassanak ezért a szegedi és szegedkörnyéki magyarságért, s szolgálhassák ennek a felemelkedését. Mi, a tudomány munkásai is ezért élünk, ezért dolgozunk.

HALASY-NAGY JÓZSEF

Mit jelent a szegedi egyetem a Délvidéknek?

A MINT a budapesti egyetem az ország szívének, a kolozsvári Erdélynek, a pécsi a Dunántúlnak, a debreceni Északmagyarországnak az egyeteme, úgy joggal mondhatja magáról a szegedi egyetem, hogy a Délvidék egyeteme. Mondhatja ezt annál is inkább, mert Szeged városa régi törekvésében, hogy a felsőoktatás székhelyévé legyen, sohasem állott egyedül, mindig maga mellett